

Prof. Dr. Süheyl BATUM

MEF Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Didem YILMAZ

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

Dr. Öğr. Ü. Serkan KÖYBAŞI

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

ANAYASA HUKUKU

TEMEL KAVRAMLAR

VE

GENEL ESASLAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
-------------	-----

I. BÖLÜM ANAYASA HUKUKU KAVRAMI

I. Tanım.....	1
II. Anayasa Hukukunun Metodolojisi.....	2
III. Anayasa Hukuku Her Şeyden Önce Bir “Hukuk” Mudur?.....	6
IV. Hukukun Dalları (Bölümleri) ve “Anayasa Hukuku”	12
V. Anayasa Hukukunun “Hukuksallaşma” Süreci.....	15
VI. Anayasa Hukuku, Sadece “Anayasa’nın” Hukuku Mudur?.....	18
VII. Anayasa Hukuku ve Anayasal Sistem ilişkisi	21
VIII. Demokratik Siyasal Sistemlerin Ayırmedici Niteliği	29
IX. Anayasal Sistem ve Unsurları.....	32
X. Anayasa Hukukunun Kaynakları.....	37

II. BÖLÜM SİYASAL İKTİDAR VE DEVLET KAVRAMLARI

I. Siyasal İktidar Kavramı	47
A. Siyasal İktidar Tanımı – Unsurları	48
B. Siyasal İktidarın Özelliği	51
C. Siyasal İktidarın Meşruluğu Kavramı.....	52
1. Meşruluk (Meşruiyet) Olgusu.....	54
2. Meşru İktidar Türleri ya da Siyasal İktidarın Kaynakları...55	
a. Kuvvet Teorisi.....	56
b. Teokratik (İlahi) Görüş.....	58
i. Doğaüstü İlahi Hukuk Anlayışı.....	61
ii. İlahi Hukuk Anlayışındaki Değişim	62

c.	Demokratik Görüş.....	63
i.	Doğal Hukuk Kavramı (ya da Anlayışı).....	64
ii.	“Toplum Sözleşmesi” Kavramı ve Farklı Sonuçları.....	66
d.	Meşru İktidar Anlayışında Max Weber Tipolojisi.....	73
i.	Geleneksel İktidar.....	74
ii.	Hukuksal (Akılcı) İktidar.....	75
iii.	Karizmatik İktidar.....	75
D.	Siyasal İktidar Modelleri.....	76
II.	Kurumsallaşmış Siyasal İktidar: Devlet.....	79
A.	Devlet Tanımları (İdeolojik ve Sosyolojik).....	81
B.	Devletin Unsurları.....	84
1.	Ülke.....	84
2.	İnsan Topluluğu.....	86
a.	Ulus Kavramı.....	87
i.	Objektif Ölçütlere Göre Ulus; Alman Ulus – Irk Anlayışı.....	89
ii.	Sübjektif Ölçütlere Göre Ulus; Fransızların Ulus Anlayışı.....	90
b.	Modernleşme Süreci ve Ulus-Devlet.....	91
3.	Egemenlik Unsuru.....	93
a.	Egemenlik - Siyasal İktidar İlişkisi.....	94
b.	Halk Egemenliği Anlayışı.....	99
c.	Millet (Ulus) Egemenliği Anlayışı.....	108
d.	Günümüz Egemenlik Anlayışı ve Sonuçları.....	114

III. BÖLÜM

DEVLET BİÇİMLERİ

I.	Üniter Devlet Modeli.....	129
A.	Merkezi(yetçi) Üniter Devlet.....	132
B.	Yerinden Yönetimli Üniter Devlet.....	134
II.	Bölgeli Devlet.....	137
III.	Karma - (ya da Bileşik) Devlet.....	153

A. Devletler Birliđi Modeli.....	153
B. Devletler Topluluğu Modeli	154
1. Konfederasyon.....	155
2. Federal Devlet (Federasyon)	157

IV. BÖLÜM

DEVLETİN ORGANLARI

I. Devletin Organlarının Oluşumu.....	187
A. Yasama Organının Oluşumu.....	188
1. Kurumsal Yapılanma Modelleri: Tek Meclis/Çift Meclis	190
2. Yasama Organı Üyelerinin Belirlenme Yöntemi	194
3. Yasama Organı Üyelerinin Statü Güvenceleri	198
a. Yasama Sorumsuzluğu: Temsilcinin İfade	
Özgürlüğünün Güvencesi	198
b. Yasama Dokunulmazlığı: Temsilcinin Özgürlük	
ve Güvenlik Hakkı	203
4. Yasama Organı Üyeliđinin Sona Ermesi	221
B. Yürütme Organının Oluşumu	223
1. Yürütme Organının Yapısı.....	224
a. Demokratik Anayasal Sistemlerde.....	224
b. Monokratik Sistemlerde	225
2. Yürütme Organının Sorumluluđu; Hesap Verebilirliđi....	226
a. Siyasi Sorumluluk	226
b. Cezai Sorumluluk	227
C. Yargı Organının Oluşumu	229
1. Yargı Organının Örgütlenmesi.....	229
2. Yargı Organının Bağımsızlığı	230
II. Devlet Organlarının İşlevleri (Yatay Kuvvetler Ayrılığı).....	232
A. Yasama Organın İşlevi.....	232
1. Yasama İşlevinin Özelliği	232
2. Yasama İşlevinin Konusu	235

B. Yürütme Organının İşlevi.....	236
1. Yürütme İşlevinin Özellikleri.....	236
2. Yürütme İşlevinin Konusu ve Niteliği	237
C. Yargı Organının İşlevi.....	238
1. Yargı İşlevinin Özelliği.....	238
2. Yargı İşlevinin Konusu	239

V. BÖLÜM

İŞLEMLER TEORİSİ

I. Anayasa	244
II. Kanun	247
A. Maddî Anlamda Kanun.....	249
1. Kanunun Genelliği	249
2. Kanunun Sürekliliği.....	250
B. Şeklî Anlamda Kanun.....	250
III. Yürütmenin Düzenleyici İşlemleri.....	251
A. Kanun Hükmünde Kararname.....	252
1. Kavram, Tanım ve KHK'lerin Hukuksal Niteliği.....	252
2. KHK Rejimi Yasama Yetkisinin Devri Midir?.....	254
3. Yetki Kanununun Unsurları	254
a. Amaç Unsuru.....	255
b. Kapsam Unsuru.....	255
c. Konu Unsuru.....	256
d. Süre Unsuru.....	256
4. Yetki Kanununa Dayanılarak KHK Çıkarılması.....	257
5. KHK'lerin Parlamentoda Görüşülerek Reddi veya Aynen ya da Değiştirilerek Kabulü	257
6. Yetki Kanunları ve KHK'lerin Yargısal Denetimi	258
B. Başkanlık /Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri.....	258
C. Tüzük.....	261

1. Yetki Unsuru	261
2. Sebep Unsuru.....	261
3. Konu Unsuru.....	261
4. Usul ve Şekil.....	262
D. Yönetmelik	263

VI. BÖLÜM

DEVLETİN HUKUKSAL ÇERÇEVESİ - ANAYASA

I. Anayasa Kavramı	273
II. Anayasa Tanımları.....	276
A. Maddi Anlamda Anayasa Tanımı	277
B. Şekli Anlamda Anayasa Tanımı	278
III. Farklı Anayasa Tanımlarının Hukuksal Sonuçları.....	281
IV. Anayasalar Neden “Önemli Belgeler” dir ?.....	286
V. Anayasa Türleri	295
A. Yazılı Anayasalar	296
B. Yazısız Anayasalar.....	297
C. Yazısız (Teamüli) Anayasa mı, Yoksa “Anayasa Teamülleri” mi?	299
D. Yumuşak (Bükülgen/Esnek) Anayasalar – Katı (Sert) Anayasalar	302
VI. Anayasaların Yapılması ve Değiştirilmesi	306
A. Asli Kurucu İktidar ve Tali (Türev) Kurucu İktidar	308
B. Asli Kurucu İktidar – Tali Kurucu İktidar Özellikleri	310
C. Asli Kurucu İktidar Hangi Durumlarda Ortaya Çıkar?	314
D. Asli Kurucu İktidar Biçimleri (Usul ve Yöntemleri)	318
1. Ferman Anayasalar (Octroi, Constitution Octroyée).....	318
2. Misak Anayasalar (Constitution – Pacte).....	319
E. Demokratik Anayasa Yapım Süreçleri ya da Demokratik Anayasalar Nasıl Yapılır?.....	320

1. Asli Kurucu İktidar Olarak Kurucu Meclis	321
2. Asli Kurucu İktidar Olarak Kurucu Referandum	330
F. Tali Kurucu (Anayasayı Değiştiren) İktidar Özellikleri.....	336
1. Türkiye’de Tali Kurucu İktidara Sınır Getiren “Usul ve Yöntemler”	345
2. Tali Kurucu İktidara Sınır Olarak “Kurucu İlkeler Ve Felsefe”	347
3. Türk Anayasalarında Kurucu Felsefe ya da İlkeler Var Mıdır?.....	354
4. Kurucu İlkeler ya da Felsefeyi Koruma Altına Alan Hukuksal Formül: “Değişmezlik Yasağı”	363
5. Değişmezlik Yasağı ve Cumhuriyet Anayasaları.....	370
VII. Anayasacılık Hareketleri.....	374
A. Batı’da Anayasacılık Hareketleri.....	375
B. 18. Yüzyıl Liberal Anayasacılık Hareketinin Nirengi Noktaları.....	378
C. Yazılı Anayasalar Geleneği Daha Sonraları Nasıl Devam Etti?	380
D. 2. Dünya Savaşı Sonrası Anayasacılık Hareketinin Belirgin Özelliği.....	383
E. Günümüz Anayasa Yapma Yönteminin (Anayasacılık Hareketinin) Özelliği	385
F. Günümüz Anayasacılık Anlayışının ve Hareketinin Siyasal Sonuçları.....	389
G. Demokratik Anayasa Yapımının İlk Örnek Modeli.....	394
H. Son Dalga Anayasacılık Hareketinin Özgün Bir Örneği: G. Afrika Anayasası.....	399
I. Anayasacılık Hareketi ve Doğu Avrupa’da Anayasa Yapma Süreçleri.....	403
J. Yeni Anayasacılık Hareketleri ve “Venedik Komisyonu”	408
VIII. Osmanlı’da ve Türkiye’de Anayasacılık Hareketleri	411
IX. Anayasaların Üstünlüğü ve Sonuçları.....	418

A. Kurallar Kademelenmesi (Normlar Hiyerarşisi)	420
B. Anayasanın Üstünlüğünün Hukuksal Sonuçları	422
C. Anayasanın Bağlayıcılığı İlkesi.....	423
D. Yasallık ve Anayasallık Denetimi (Hukuksallık Denetimi) Kavramları	425

VII. BÖLÜM HÜKÜMET ŞEKİLLERİ (YA DA SİYASAL REJİMLER)

I. Siyasal Organların İlişkilerine Göre Siyasal Rejim Tanımı	437
II. Siyasal Rejimleri Sınıflandırma Ölçüsü Olarak Kuvvetler (Güçler) Ayrılığı Teorisi.....	438
III. Siyasal Rejimlerin Sınıflandırması.....	441
A. Meclis Hükümeti Sistemi	441
B. Parlamenter Rejim	449
1. Parlatentonun Ortaya Çıkışı.....	454
a. Magna Carta'nın İmzalanması	456
b. Büyük Konsey'in Güç Merkezine Dönüşümü.....	457
c. Seçimlerin Ortaya Çıkışı ve Lordlar ve Avam Kamarası Ayrımı	459
2. Diğer Organların ve Kuralların Ortaya Çıkışı.....	461
C. Başkanlık Rejimi.....	482
D. Yarı Başkanlık Rejimi	509

VIII. BÖLÜM DEMOKRASİ

I. Demokratik Siyasal Sistem Kavramı (ve Unsurları)	519
II. Demokrasinin Kökeni ve Gelişimi	522
III. Demokrasilerin Uygulanma Modelleri (Demokrasi Biçimleri) ...	534
A. Doğrudan Demokrasi	537
B. Temsili Rejim ya da Temsili Demokrasi.....	539

C. Yarı Temsili Demokrasi	545
D. Yarı Doğrudan Demokrasi.....	547
IV. Demokrasilerin Kurucu (Onsuz Olmaz) Unsurları	549
A. Siyasal Katılma (Siyasal Katılım)	551
1. Siyasal Katılma Ve Yöntemleri: Teorik (ve Siyasal) Temel.....	551
2. Günümüzde Siyasal Katılım Mekanizmaları.....	555
a. Referandum	556
i. Hukuksal Bağlayıcılıkları Açısından Referandumlar	558
aa. Danışma Referandumu	558
bb. Karar Referandumu	558
ii. Konusu Açısından Referandumlar.....	559
aa. Kurucu Referandum.....	559
bb. Yasama Referandumu.....	559
cc. Milletlerarası Referandum.....	560
iii. Usul Açısından Referandumlar	560
aa. Zorunlu Referandum	560
bb. İhtiyarî Referandum	561
iv. İşlevi Açısından Referandumlar	561
v. Referandumlarda Konunun Tekliği İlkesi	562
b. Referanduma Benzer Bir Diğer Yöntem: Halkın Kanun Teklifi (Halkın Girişimi)	563
i. Tasarısız Teklif.....	564
ii. Tasarılı Teklif.....	565
c. Referanduma Benzer Diğer Bir Yöntem: Halkın Vetosu (Veto Populaire)	565
d. Referanduma Çok Benzeyen, Ancak Demokrasi Karşıtı Bir Yöntem: Plebisit	567
B. Siyasal Katılma ve Sivil Toplum	575
1. Seçimler.....	575
a. Genel Oy İlkesi Öncesinde Bazı Kısıtlama Nedenleri	576
b. Günümüzde Geçerli Olan Oy İlkelere.....	580
i. Günümüzde Genel Oy.....	580

---

ii. Genel Oy İlkesini İhlal Etmeyen Bazı Kısıtlamalar	580
iii. Eşit Oy	584
iv. Serbest Oy.....	586
v. Bireysel Oy İlkesi	589
vi. Gizli Oy İlkesi.....	589
c. Seçim Çevreleri	590
d. Seçim Sistemlerine İlişkin Uygulanma Esasları.....	593
i. Tek Dereceli – İki Dereceli Seçim.....	593
ii. Tek Turlu – İki Turlu Seçim.....	594
e. Seçim Sistemleri (ve Seçim Sistemi ile Parlamento Yapısı Arasındaki İlişki)	595
i. Çoğunluk Sistemleri	595
ii. Oranlı (Nisbi) Temsil Sistemleri.....	600
f. Seçim Uyuşmazlıklarının Çözümü.....	605
2. Siyasal Katılım Aracı Olarak Siyasal Partiler	607
a. Siyasal Partilerin Kısa Tarihçesi.....	607
b. Siyasal Partilerin Yapıları.....	608
c. Siyasal Partilerin Gelir Kaynakları.....	610
d. Siyasal Partilerin Denetimi	613
i. Siyasal Partilerin Malî Denetimi.....	613
ii. Siyasal Partilerin Hukuki Denetimi- Siyasal Partilerin Kapatılması.....	615
3. Siyasal Katılım Aracı Olarak Sivil Toplum.....	619
C. Çoğulculuk İlkesi.....	621
1. Kurumsal Çoğulculuk	622
2. İdeolojik Çoğulculuk	624
D. Temel Hak ve Özgürlükler (İnsan Hakları)	631
1. Kavram Olarak İnsan Hakları.....	632
2. İnsan Hakları Hukuku.....	636
E. Hukukun Üstünlüğü İlkesi.....	649

IX. BÖLÜM

ANAYASA YARGISI

I.	Anayasaya Uygunluk Denetimi (Modeller ve Gelişimleri).....	651
A.	Siyasal Denetim Modeli	651
B.	Yarı Siyasal Denetim Modeli.....	653
C.	Yargısal Denetim Modeli	657
1.	ABD Modeli (Judicial Review) (ya da Yaygın Denetim). 657	
2.	Avrupa Modeli (ya da Tekel – Tekelci Denetim)	661
II.	Avrupa Modelinin Temel Özellikleri ve Denetim Biçimleri.....	662
A.	Anayasa Mahkemelerinin Kuruluşu (Oluşumu)	663
B.	Anayasa Mahkemelerinin İşlevi (Görev ve Yetkileri)	667
C.	Anayasa Mahkemelerinin Denetlediği (Normlar) İşlemler..	669
D.	Anayasa Mahkemelerinin Denetlemede Kullandığı Normlar	679
E.	Kanunların Anayasaya Uygunluğu Konusunda Şekil ve Esas Denetimi	689
F.	Anayasaya Uygunluk Denetiminde; Önce Denetim – Sonradan Denetim.....	700
G.	Anayasa Mahkemelerine Başvuru Yapabilen Kişi ya da Kurumlar	704
H.	Anayasa Mahkemelerine Başvuru Yolları ve Süreleri	710
1.	Soyut Norm Denetimi (İptal Davası Yolu)	710
2.	Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu ya da Defi Yolu)	714
3.	Bireysel Başvuru Yolu (Anayasa Şikâyeti)	721
	KAYNAKÇA	729